

Бу йил Козогистон муҳим воқеа – Жўжи улуси (Олтин Ўрда) ташкил топганининг 800 йиллигини нишонламокда. Ушбу воқеа ўрта асрлар Евроосиёсининг энг йирик давлатларидан бирини яхшироқ тушунишга интилаётган тарихчилар ва тадқиқотчиларнинг эътиборини тортади.

Жўжи улусининг сиёсий ва иқтисодий тизими

Жўжи 1227 йилда вафот этгач, унинг тўғридан-тўғри кўл остидаги ҳокимият ва жангчилар тўнгич ўғли Ўрду-Ичен ва иккинчи ўғли Боту ўртасида бўлинган. Мўғулларнинг ҳарбий анъаналарига кўра, Жўжи улуси икки канотга бўлинган - ўз рангларига эга бўлган чап ва ўнг: Ок Ўрда ва Кўк Ўрда. Анъанага кўра, Ок Ўрда Ўрда-Ичен томонидан бошқариладиган Жўжи улусининг чап, шарқий каноти ҳисобланади.

Олтин Ўрда

Бирок, Ок Ўрда ва Кўк Ўрданинг жойлашуви ҳақидаги глобал муҳокама давом этмокда: баъзи тадқиқотчилар ўнг канотни Ок Ўрда, чап канотни эса Кўк Ўрда деб ҳисоблашади. Бундан ташқари, Жўжи улусининг дастлабки тахминий бўлиниши ҳақида фараз мавжуд бўлиб, унга кўра ўнг канот ака-ука Боту, Танкут ва Чимбой, кейинчалик нўғайларнинг мулки ҳисобланади; марказ Ботуга; чап канот - Ўрде-Иченга тегишли.

Ок Ўрда хозирги Козогистоннинг улкан худудини камраб олган. Унинг чегараси тахминан Ёйик дарёси бўйлаб ўтган. Дастлаб Ок Ўрданинг пойтахти Балкаш кўли якинида жойлашган бўлса, кейинчалик у Сирдарё бўйидаги Сигнок шахрига кўчирилган.

Мўгуллар анъаналарига кўра, мамлакат кўшин сифатида кўриб чикилиб, улар жанг килишлари керак бўлган жангчилар сонига караб харбий округларга бўлинган: туманбоши (ўн минглик), мингбоши, юзбоши ва ўнбоши.

Ок суякларнинг давлат бошқарувидаги иштирокининг асосий шакли анъанавий мулк-вакиллик органи – курултой бўлиб, унда энг мухим давлат масалалари хал килинарни.

Ўрда-Ичен авлодларидан бўлган хонлар ўзларининг курултойларида сайланган ва Ботунинг меросхўрлари уларнинг ишларига аралашмаган.

Хон шўроси тўртта корача бекдан иборат бўлиб, уларнинг энг каттаси бекларбеги деб аталган ва Улуснинг энг мухим уруглари вакили бўлган. Бекларбеги ва Корача бек уруш вазирлиги вазифасини бажарган.

Ташки сиёсат

Жўжи улусининг ташки сиёсати худудларни кенгайтириш ва минтакадаги мавкеини мустахкамлашга қаратилган эди. Ўрда харбий ва савдо давлати эди. Улуснинг XIII аср ўрталаридаги истилолардан кейинги ташки сиёсати Гарбда янги ерларни эгаллаб олиш ва ўз кучини Закавказ ва Кичик Осиёга борадиган қарвон йўлларигача кенгайтириш истаги билан белгиланди.

Савдо ўлпон йиғиш ва худудни тортиб олиш билан бир қаторда иктисодиётнинг асосини ташкил этди. Давлат худудидан Европа, Хиндистон ва Хитойга савдо йўллари ўтган.

Ўрда халқаро бозорларга мўйна, тери, дон, туз, отлар, туялар, шойи, бахмал, пахта матолари ва қимматбаҳо тошлар етказиб берган.

Гарбий юриш ва Жўжи улусининг чегаралари ўрнатилгандан сўнг, устуворликлар аста-секин ўзгарди; гарб ўрнига шарқий йўналиш устувор бўла бошлади.

Олтин Ўрданинг энг катта сиёсий ва иктисодий қудратига эга бўлган даври Ўзбекхон ҳукмронлиги даврига тўғри келди. Бу даврда марказий ҳокимият сезиларли даражада мустахкамланди, империяни бошқаришнинг ягона тизими ва асосан майда ер эгаларидан иборат улкан армия тузилди, чегаралар белгиланди ва урушлардаги муваффақиятлар белгиланди.